

ZAMAN ÖTESİ İSTANBUL

ŞEHRİN ÖNCESİ, ŞİMDİSİ, SONRASI

GÖKHAN AKÇURA

İÇİNDEKİLER

- Afrodit'in Başına Gelenler / 7
Bobstile Maşallah! / 21
Killing İstanbul'da! / 35
Halis Türk Tarzanı / 53
King Kong Boğaz Köprüsü'nde Ne Arıyor? / 67
Ben Cüce Simon / 79
Bayram Yerinde Bir Şahmeran / 87
Bir Masal Ülkesi: Lunapark / 99
Büyük Sunnet Düğünü / 119
Biz Amerikan Kovboyları / 129
Ek: 1 Kovboy Pantolonu: Blue Jean / 141
Cıbılgız ya da Striptiz / 145
Ek: 2 Halikarnas Balıkçısına Göre Striptizin Tarihi / 160
Beyoğlu'nda Bir Paten Sarayı: Skating Palace / 163
Sam Amca'dan Langırt'a / 177
Ek: 3 Sesli mektup ya da Voice-O-Graph / 195
Türkiye'nin İlk Plak Fabrikaları / 197
Radyo Katil, Gramofon Maktul! / 215
Saçaklı Raziye ya da Halley Adında Bir Kuyruklu Yıldız / 223
Zaman Ötesi İstanbul Tahayyülleri / 231

Cıbılgız ya da Striptiz

Striptiz, dünya standartlarına göre bize oldukça geç girdi. Elbette sahneye çıkıp soyunanlar, şöyle ya da böyle erkeklerin içini gıcıklayanlar her daim vardı. Ama adını koyarak sahnede striptiz yapmanın ülkemiz açısından miladı 1956 yılı dolaylarıdır. Genellikle de ilk striptizcinin Zambella topluluğuyla gelen Colette olduğunda birleşilir. Ağâh Özgüç de, Türkiye’de pavyon ve gece kulübü yaşamına striptizi Fransız Colette’in getirdiğini söyler. Bu yılların gazetelerinde söz konusu gösterinin tarifi ise şöyle yapılır: “*Striptease*’de artist sahneye giyinmiş olarak çıkar, sonra kendisini müziğin ahengine terkederek, üstündekilerini teker teker seyircilerin gözü önünde çıkarır. Bazı müzik hollerde artistler, vücudun en mahrem yerini örten minicik bir siple, bazılarında ise anadan doğma, çıplak olarak kalırlar.”

tabiri caiz ise colette

Önce Colette’le başlayalım ve soralım; kimdi bu öncü striptizci? Colette Jerry, 1955-56 yıllarında Türkiye’ye gelen Zambella revü topluluğunun yıldızlarından biriydi. İzmir Fuarı Göl Gazinosu, Ankara Palas Oteli ve İstanbul’da da Kordon Blö kulübünde gösteriler yapan topluluğa kendi adını veren yöneticisi Zambella, aslında 1940’lı yıllarda Paris Carousel gece kulübününün tanıttığı travesti yıldızlardan biriydi. Ama topluluğun büyük ses getiren yıldızı Colette oldu, çünkü o güne kadar görülmedik ölçüde soyunuyordu!

Sine-Radyo dergisi, “... şimdiye kadar memleketimize gelen hiçbir dansöz, Colette kadar şöhret yapmamıştır, ismi etrafında bu derece gürültü koparmamıştır” diye yazıyordu. Colette Ankara Palas pavyonunda numaralarını icra ettiği sırada, seyircileri arasında sık sık hükümet erkânı da yer almıştı. Bu yüzden kızcağzın adı “siyasi dansöz”e bile çıkmıştı. Ankara’da kazandığı hayran kitlesi o denli büyüktü ki, İstanbul’a hareket ettikleri gecenin akşamı, daha önce 250 kişinin doldurduğu Ankara Palas Pavyonu’nda, programda Colette olmadığı için sadece sekiz müşteri bulunmaktaydı.

Dönemin ünlü gazetecilerinden Şinasi Nahit Berker, Colette’le söz konusu Ankara döneminde *Akis* dergisi için röportaj yaparken, “devlet ricali karşısında cömertçe soyunan bir artist” tanımını kullanıyordu. Colette, Berker’e Türkiye’ye gelmekten çok memnun olduğunu ve ilk kez bir başbakanın (Adnan Menderes de seyretmiş kendisini) ve devlet başkanının karşısında striptiz yaptığını söyledikten sonra şöyle devam ediyor: “Sayın Celal Bayar, beni hem İzmir’de hem

FUAR GÖL GAZİNOSU

VE
P A V Y O N U N D A
Beynelmillel baleler resmigeçidi
Bu akşamdan itibaren

FRANSIZ BALESİ İTALYAN BALESİ
Les Zambell's Star ARKOBALENO

ALMAN BALESİ
P A T R A S
Alman triosu **VALTEMBERG**

FRANSA CIPLAK GÜZELİ
COLETTE - JERRY
FRANSIZ KOMİK
EDMOND 'YS
VE
Z A M B E L L A
NOT: Pavyonda ayriyeten hususi program

Colette İzmir'de Fuar Göl Gazinosu'nda sahneye çıkmıştı, *Demokrat İzmir*, 16 Ağustos 1955.

müş: "Haftalardan beri pavyonda iğne atsan yere düşmüyor. Reiscumhur beş defa seyretmiş, vekil ve mebuslar her akşam geliyorlarmış."

Topluluk bir süre sonra Ankara'dan İstanbul'a geçer ve Kordon Blö'deki gösterilerine 6 Ocak 1956 gecesi başlar. İlanda, "Meşhur Fransız Revüsü Zambella" topluluğunun yıldız isimleri sıralanırken Colette'in adının yanına parantez içinde "çıplak" sıfatının eklenmesi uygun görülmüş. Aslında açıklamaya da pek gerek yoktu, Ankara dedikodularından sonra Colette İstanbul'da merak, hayranlık, bir

de burada birkaç defa seyretmek lütunda bulundular. Çok demokrat bir devlet başkanınız var. Halkın arasına girmekten son derece hoşlanıyorlar. Benden iltifatlarını da esirgemediler. Sayım günü akşamı da buraya yenden teşrif ettiler. Yanlarında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan ve yaverleri de vardı. Kendilerini, dediğim gibi İzmir'de Göl Gazinosu'ndan tanıyordum. Burada da görünce son derece müte-hassis oldum. Göl Gazinosu'na iki, üç defa resmen, birçok defa da hususi surette gelmişlerdi. Zannedersen benim numaramla alakadar olmak lütfunu esirgemediler. Bu benim için büyük şereftir."

Colette yurtdışında başbakan ve cumhurbaşkanları karşısında numara yapmasının protokol tarafından engellendiğini ama burada "herkes halk adamı" olduğu için bu şerefe mazhar olabildiğini söylüyor: "Onun için seyircilerimin arasında bu kadar mümtaz şahsiyetler bulunuyor. Hele bakanlarınızı, her akşam burada görebiliyorum. Türkiye'ye geldiğimden işte bunlardan dolayı çok memnunum. Mesleğimizin şerefi artıyor!" Aynı dönemin tanığı olan Burhan Oğuz da, 15 Aralık 1955 tarihli günlüğünde Colette'le ilgili şu notu düş-

kesim açısından da nefretle beklenmekteydi. Gazeteler Colette'in gelişini "Akis mecmuasının yazdığı yazılarla kendisine büyük bir propaganda sağlamış olan ve Ankara'da bir hayranlar topluluğu bıraktıktan sonra şehrimize gelen dansöz" diye duyuruyorlardı.

Colette'in İstanbul'a gelişi gazetecileri pek hareketlendirmişti. Gösteriyi izleyen *Tercüman* gazetesi muhabiri, Colette'in performansını şöyle özetliyordu: "Colette güzel vücudunu seyircilerine doyuncaya kadar gösteren bir dansın üstadıdır. Amerikalılar buna striptiz diyorlar. Salondaki hava iyice ısındıktan ve bu dansa ait müzik başladıktan sonra Colette nazlı bir eda ile evvela üzerinde bulunan kırmızı tülleri atıyor. Sonra entarisini çıkarıyor. Sonra sütyenini atıyor ve tabiri caiz ise soyunuyor. Bu hareket kulaktaki küpeye, koldaki bileziğe, parmaktaki yüzüğe kadar devam ediyor ve karşınıza kadın vücudunun en güzeli anadan doğma olan bir beyaz hayal gibi çıkıyor." Ardından yine *Tercüman* gazetesi yıldızın yaşamını, "soyunan dansöz *Tercüman*'a hayat hikâyesini yazdı" spotuyla duyurarak yayımlar. Bu anlatıda Colette, babasının iflas etmiş olduğunu ölürken öğrendiklerini ve çaresiz kalarak striptize başladığını anlatır: "Paris'in en şık kolejine giden, yazlarını Cannes'da geçiren, paranın kıymetini bilmeyen bir genç kız, hayatını nasıl kazanabilirdi? Bir gün aynanın karşısında çıplak soyundum ve vücudumu teşhir etmeye karar verdim. Natüralist barında baledé, sonra tek başıma sahneye çıktım. Kaç kere film çevirmek için teklif aldım, fakat sinemayı sevmediğim için kabul etmedim. Geçen sene Mösyö Zambella'nın trubuna girdim ve dünyayı dolaşmaya başladım, fakat çıplaklık bir meslek olmadığı için evlenip bir yuva kurmak istiyorum. En büyük arzum da on iki çocuğa sahip olmaktır." *Yeni Yıldız* dergisinin dedikodu sayfalarında da Colette sık sık karşımıza çıkar. Dergiye göre Zambella heyetinin İstanbul'da ağırlandığı, "ilk Müslüman ve dindar ev" eski Demokrat Parti milletvekili Şevket Mocan'ın Boğaz'daki yalısı olmuştur. Colette'i Kordon Blô'de merakla izleyenler arasında Müzeyyen Senar, Muzaffer Tema gibi şöhretli isimler de bulunmaktadır. Derginin yazdığına göre Colette'in sevgilisi, aynı ekipten dansöz Yvette Le Mazou'dur.

oturak âlemlerini niye yasak ettik?

Fikret Adil, işte bu ilk dönemlerinde striptiz hakkında şunları yazıyordu: "Her tarafta bakıyorsunuz 'strep tease' denilen bar numaraları alıp yürümüş bulunuyor. 'Artist' ve 'artistik' numara diye kimsenin de sesini çıkarttığı yoktur. Bu çıplak soyunma gösterileri müstehcenden de fazla iğrenç ve bayağıdır. Eğer sahiden 'artistik' olsaydı, çıplak soyunan kadınların büyük ressam ve heykeltıraşların eserlerine benzemeleri, yani vücutlarının 'anormal' olmaları gerekirdi. Çünkü sanat eseri, tabiatı düzeltir, kendi ölçülerine uydurur. Bu demektir ki, tabiat bir 'artistik eser' değildir, onu sadece telkin eder, ilham verir.

Ankara ve İstanbul'da da bar ve gazinolarda görülmeye başlayan çıplak kadın teşhiri büyük rağbet görüyor. Çünkü, bayağının müşterisi çoktur. O halde 'oturak

âlem'lerini neden yasak ettik? Orda, hiç olmazsa bir usûl ve kaide vardır, oynayan kadına kimse gözünü kaldırıp bakmaz, ayıptır. Beyaz kadın ticaretini de neden yasak ettik ve ne diye bu kadar şiddetle takip ediyoruz. (..) Neden umumi yerlerde soyunan ve bunun için para alan, soyunduğu yerlerin sahiplerine de para kazandıranlara karşı susuyoruz? Bu iş açıktan açığa olmuyor diye mi? Filmleri, açık sahneleri olmasın diye sansür ediyoruz. Bütün dünya böyle yapıyor. Müstehcen neşriyatı takip ediyoruz. Bütün dünya böyle yapıyor. Amma, yüzlerce göz önünde çıplıklık soyunanlara göz yumuyoruz. Ne münasebet, gözlerimizi dört açıyoruz. Halbuki bu manzara, mezbahada kesilmiş bir ineğin derisinin yüzülmesine ve dans namı altında ötesini, berisini sallayışları, yeni boğazlanmış hayvan etlerinin nebati titreyişlerine benziyor. Şu farkla ki, sahiden boğazlanan sanat ve seyircilerdir.”

Colette ve Zambella Revüsü işte böyle ülkeyi birbirine katarak gösterilerini tamamlar ve Beyrut'a doğru hareket eder. Lakin arkalarından yazılan yazılar hiç azalmaz. Peyami Safa şöyle diyordu: “Türkiye'ye Colette diye bir Fransız müzikhol aşiftesi gelmişti. Bütün marifeti halkın önünde çıplıklık soyunmaktı. Fransa'da ve Almanya'da binlercesine kolayca rastlanan güzel vücutlardan birinin sahibiydi. İstanbul'u, Ankara'yı, İzmir'i ve resmî ve gayri resmî birçok şahsiyetleri birbirine kattı.” Peyami Safa, *Milliyet*'teki bu satırlarının ardından, Avrupa toplumlarını örnek göstererek şu saptamada bulunuyordu: “Bu çıplaklığın, bolluğun ve ucuzluğun cinsî ahlak bakımından büyük bir faydası var. Kadın vücudu metafizik ve esrarlı mahiyetini kaybediyor. (...) Doya doya bakıyorsunuz ve baka baka doyuyorsunuz.” Hemen hemen aynı günlerde Beyrut'dan acı bir haber gelir. Colette aldığı uyuşturuculardan zehirlenerek ölmüştür. Bu ölüm kaza mıdır, cinayet mi, anlaşılmalıdır.

dört motorlu pamela

Colette'le hemen aynı dönemde İstanbul'a gelen, efsanesi çok daha uzun sürecek bir diğer striptizci ise Pamela'dır. Ya da çok bilinen lakabıyla Dört Motorlu Pamela! Amerikalı, İngiliz ya da Kanadalı olduğuna dair çeşitli rivayetler bulunan Miss Pamela'nın adına ilk kez 31 Aralık 1955 tarihinde, yani yılbaşı programında Kervansaray Gece Kulübü'nün ilanında rastlıyoruz. Ama bu geliş pek uzun sürmemiş olacak ki, 30 Haziran 1956 günü Taksim Gazinosu'nun ilanında yeniden lanse edildiğini görürüz: “Casino de Paris yıldızlarından orijinal göğüs dansları ile beynelminel şöhret yapmış, bu sahada dünyada yegâne dansöz Miss Pamela'yı 2 Temmuz'dan itibaren Taksim Belediye Gazinosu Varyete Bahçesi ve Teras Pavyonu'nda göreceğiz.” Ardından yine gazete ilanlarını takip ederek gösterilerin başladığını ve sürdüğünü öğreniyoruz. İstanbul erkeklerinin büyük ilgisi sonucu Pamela'nın ünü hızla artmaktadır. Eylül ayı sonunda yine aynı gazinonun verdiği ilanda bu kez Miss Pamela'nın ağzından şu bilgileri ediniriz: “İstanbul'u

Pamela, Ankara'da Bomonti Pavyonu'nda sahne aldı (1957).

ve Taksim Gazinosu'nu çok sevdim. Biraz daha kalıp yeni sezon başlangıcı için hazırladığım yeni *strip-tease*'lerimi göstereceğim."

Aynı günlerde *Pazar* dergisinin dedikodu sütununda şu bilgiler yer alıyor: "Pamela'nın yıldızı hâlâ parlıyor. Göğüs ve kalça püsküllerinin istikametini tayin etmeye gelenler arasında gençler ve bekârlar bilhassa göze çarpıyor. Bunlar arasında Pamela'yı pavyonun bütün masalarından on beş yirmi defa seyredenler de var. Ne yazık ki bu İngiliz dansözü hayranlarını göremiyor. Burnunun ucunu göremeyecek kadar miyop çünkü. Dansını bitirip de elbisesi ile pavyona inince, iri gözlükleri, 1.86 boyuyla dansözden çok kâtibelere benziyor zaten. Geçen akşam Pamela ile birlikte Sosis adlı köpeği de pavyona indi. Böylece pavyon Nuh'un gemisi gibi bir şeye benzedi."

Aslında Pamela'nın gösterileri artık Taksim Gazinosu'na sığmamaktadır. Aynı yılın ekim ayı sonunda Şan Sineması'nda yapılan ve içinde *rock'n'roll* gösterileri de bulunan "varyete ve atraksiyon" gecelerinin as sanatçısı, ilanlardan da anlaşılacağı üzere "aylardanberi püsküllü *strip tease* numaralariyle muazzam sükse yapmakta olan" Miss Pamela'dır. Bir ay sonra yine aynı sinemada düzenlenen

ve 4 gece süren “Blues to Rock’n’Roll” programlarının sunucusu da yine Pamela olur. Nasıl sunduğunu tahayyül etmek pek kolay değil! 1957 yılı mayıs ayı gazetelerine baktığımızda Taksim Gazinosu’nda Pamela’nın yeniden programa başlayacağını öğreniriz. Gazino, Pamela’ya takılan lakabı benimsemiş olacak ki şöyle buyuruyor: “Programa pek yakında 4 motoru ile maruf Pamela da iştirak edecektir.” Pamela’nın ünü sinemada da sürer. 1957 yılında çekilen *Hata / Birakın Ağlayalım* filminin afişinde Miss Pamela’nın da yer aldığını görürüz.

Pamela’nın niye dört motorlu olduğunu, onu Taksim Gazinosu’nda seyredip hiç unutamayan Aydın Boysan anlatsın: “Pamela güzel vücutlu genç bir hanımdı. Sahneye, oldukça cömert açılmış giysilerle çıkardı. İlginç bir yanı, önünde ve arkasında ikişer püskül asılı olmasıydı. Öndeki iki püskül meme uçlarına, arkada ki iki püskül ise, popusunun iki kanadına bağlıydı.

Pamela önce müziğe uyarak, göğsündeki iki püskülü çevirmeye başlardı. Kendisi dururdu, memelerini oynatırdı. Önce sağa, sonra sola doğru... Bitmedi, önce sağdakini sola, soldakini sağa döndürerek. Sonra da durduğu yerde, poposundaki püskülleri önce sağa, sonra sola döndürür, sonra da memeleri gibi, sağdakini sola, soldakini sağa döndürürdü.

Müzik ritmlerine uyarak yapılan gösterinin sonu, göğüs ve popodaki dört püskülü birden, önce sağa, sonra sola, sonra da dört püskülü birden içeri ve dışarı doğru pervane gibi döndürerek biterdi. Paris gazinolarından, Broadway ve Las Vegas’a kadar, bir daha böylesini görmedim.

Lucille Ball 1933 yılında vizyona giren *Roman Scandals* filminde.

O yıllarda kıtalararası yolculuklarda transatlantik denilen gemilerin modası geçmiş, Amerika-Avrupa arasında, pervaneli dört motorlu uçak seferleri başlamıştı. Bu yüzden dansözümüze, ‘Dört Motorlu Pamela’ adı layık görülmüştü.”

İstanbul’da Türk erkeklerini kendine pervane eden Pamela bir süre sonra Ankara’ya geçer. Güngör Uras’ın hatırladığına göre burada önce Bomonti Bahçesi’nde, sonra da Ankara Palas’da sahneye çıkar. Dönemin İstanbul gazeteleri Pamela’nın Ankara’da başına gelen bir kazayı şöyle naklederler: “Şehrimizdeki alakayı başşehirde de toplamakta olan dansözün [başına], muhtelif defalar vuku bulabileceği

kendisine ihtar edilen bir hadise gelmiş, fazla sürate dayanamayan püsküllü pervaneler düşüvermiştir. Motorları stop eden Pamela derhal ropdöşambrına sarılarak içeri çekilmiş, tamiratı yaptıktan sonra numarasını tamamlamıştır.” Ardından yazının başlığının niye “Dört motoru da stop etti: Pamela gidemiyor” olduğunu anlayacağımız şu bilgiler gelir: “Memleketimizde çok tutulan bu dansöz, hayranlarının gittikçe artması üzerine başka memleketlerle olan mukavelelerini feshetmiştir. Ama kendisi hergün, sabahtan akşama kadar, doktor nişanlısını düşünerek, gitmeye karar vermekte, akşam olunca kararından vazgeçmektedir.”

Dört Motorlu Pamela, Halide Edip Adıvar sayesinde edebiyatımıza bile girdi. Adıvar’ın *Akile Hanım Sokağı* romanında “Cıvıl Gız” başlıklı bölüme konu oldu. (Adıvar, romanda striptize ‘Soyun-Takıl!’, ‘Soyun-Tedirgin et!’ karşılıklarını önerir). Halide Edib Adıvar, Pamela’yı şöyle anlatır: “Vücudunun hatları o kadar kusursuzdu ki, yalnız erkek seyirciler değil, kadınlar da gözlerini ona dikmişlerdi”. Taksim Bahçesi’ndeki gösteriyi ise şöyle tasvir eder: “Orkestra azgın ve coşkun bir hava çalıyor, kız sahnede tuhaf bir dans gösterisi yapıyordu. Bu gösteri (...) püsküllerin müzikal hareketlerine dayanıyordu. O kadar ki, kız da, vücudu da unutulmuş gibiydi. Bu dört püskül, mızıkanın havasına uyarak bazen ayrı ayrı hareket hâlinde. Bu hakikaten inanılmaz bir marifet. Bunu nasıl beceriyor?”